

Merkostnadsersättning för privata alternativ

Försäkringskassans ställningstagande

Om en enskild väljer ett privat alternativ som är likvärdigt med en vara eller tjänst som han eller hon kan få genom en ansvarig offentlig huvudman ska kostnaden betraktas som en merkostnad högst upp till det belopp som huvudmannen skulle ta ut för varan eller tjänsten.

Bakgrund

Enligt 50 kap. 2 § första stycket socialförsäkringsbalken (SFB) avses med en merkostnad en skälig kostnad som uppkommer på grund av en persons funktionsnedsättning och som går utöver en kostnad som är normal för en person utan funktionsnedsättning i motsvarande ålder.

Det framgår inte av lagens ordalydelse eller förarbeten vad som ska anses vara skäliga kostnader när en enskild väljer ett privat alternativ som är dyrare än det alternativ som ansvarig offentlig huvudman erbjuder. Det behövs därför ett rättsligt ställningstagande som klargör under vilka förutsättningar merkostnadsersättning kan beviljas i sådana fall för att tillämpningen inom Försäkringskassan ska bli likformig.

Överväganden

Innan den rena merkostnadsersättningen infördes kunde personer med funktionsnedsättning beviljas ersättning för merkostnader inom ramen för ersättningsformerna vårdbidrag och handikappersättning. De nuvarande reglerna har utformats på motsvarande sätt som bestämmelserna om vårdbidrag och handikappersättning. Avsikten har inte varit att ändra tillämpningen (jfr prop. 2017/18:190 s. 115). De avgöranden som gäller vårdbidrag och handikappersättning bör därför även gälla för merkostnadsersättning.

Högsta förvaltningsdomstolen (HFD) har i rättsfallet RÅ 2008 ref. 81 uttalat följande beträffande merkostnader inom handikappersättningen för behandling som är att beteckna som hälso- och sjukvård enligt hälso- och sjukvårdslagen. Landstingets skyldighet att erbjuda hälso- och sjukvård till dem som är bosatta inom landstinget innebär att det normalt kan förutsättas att en person med funktionsnedsättning inte behöver ha merkostnader för hälso- och sjukvård, utöver vad som följer av bestämmelserna om vårdavgifter i sådan verksamhet. Det kan dock inte uteslutas att åtgärder som definieras som hälso- och sjukvård ändå ska beaktas vid bedömningen av rätten till ersättning. För att merutgifter (numera merkostnader) ska

kunna godtas vid en sådan bedömning ska de vara betingade av nedsättningen av den försäkrades funktionsförmåga. Detta innebär, när det gäller behandlingar som definieras som hälso- och sjukvård, att behandlingarna ska vara medicinskt motiverade. Det bör emellertid också, enligt HFD, krävas att det är utrett att den försäkrade inte genom landstingets försorg kan erbjudas en likvärdig behandling eller en annan behandling som får anses som adekvat.

Av HFD:s dom följer att kostnader som beror på att man valt ett privat alternativ till hälso- och sjukvård som man kunnat få genom landstingets försorg inte utgör en godtagbar merkostnad. Detta gäller under förutsättning att det är utrett att den behandling som landstinget erbjuder kan anses som likvärdig eller adekvat på annat sätt.

I domen tar HFD endast ställning till merutgifter (numera merkostnader) för behandlingar som är att betrakta som hälso- och sjukvård. Det finns emellertid andra områden där den enskilde kan välja privata alternativ som är likvärdiga med varor eller tjänster som en offentlig huvudman har ett författningsreglerat ansvar för att erbjuda. Det är rimligt att samma princip tillämpas även för dessa.

Kammarrätten i Sundsvall har till exempel hänvisat till HFD:s avgörande i ett mål som bland annat gällde handikappersättning för boendestöd på folkhögskola. Kammarrätten ansåg att det inte var utrett att den enskilde genom socialnämndens försorg inte kunde erbjudas boendestöd eller annat adekvat stöd. Det var därmed inte visat att den enskildes kostnader utgjorde merkostnader (Kammarrätten i Sundsvalls dom i mål nr 434-14).

I ett mål i Kammarrätten i Göteborg om handikappersättning för regelbunden privat anordnad storstädning var det ostridigt att den enskilde behövde städhjälp. Det framgick dock inte att städning utöver normal städning var nödvändig och det var inte visat att den enskilde ansökt om sådan normal städinsats via kommunen. Därför ansågs den enskildes kostnad inte vara en godtagbar merkostnad i den del den översteg kommunens taxa för bistånd i form av normal städning i hemmet (Kammarrätten i Göteborgs dom i mål nr 3116-15).

Det bör gälla generellt att kostnader för en vara eller tjänst på den privata marknaden kan betraktas som en merkostnad högst upp till det belopp som en offentlig huvudman skulle ha tagit ut för varan eller tjänsten. I de fall det finns ett högkostnadsskydd kan kostnaden upp till detta skydd godtas.

Aktuella bestämmelser, rättspraxis med mera

- 50 kap. 2 § SFB
- Prop. 2017/18:190
- RÅ 2008 ref. 81
- Kammarrätten i Sundsvalls dom i mål nr 434-14
- Kammarrätten i Göteborgs dom i mål nr 3116-15

Mikael Westberg

Fredrik Sellberg